

Стандартизація змісту початкової освіти у Великій Британії

Любов Заблоцька

У статті досліджено процес створення єдиної структури навчального плану британської початкової освіти. Особлива увага приділяється проблемі становлення стандартів змісту освіти для початкових шкіл Великої Британії в історичному контексті.

Ключові слова: стандарт, зміст освіти, початкові школи, тестування, Велика Британія.

В умовах глобалізаційних процесів та входження України до Європейського освітнього простору відбувається закономірне реформування усіх сфер суспільного життя, у тому числі й освітньої галузі. Нагальною стала проблема поліпшення якості освіти, узгодження всіх її компонентів із загальноприйнятими світовими стандартами. У процесі вироблення єдиних європейських освітніх стандартів здобуття якісної освіти учнів початкових шкіл слугуватиме орієнтиром і надійною базою для подальшого навчання у середній та вищій школі, сприятиме самовдосконаленню кожної особистості, розвитку її здібностей й обдарувань.

Кінець минулого століття засвідчив значну активність щодо проведення реформ національних систем освіти у багатьох країнах світу, зокрема європейських.

Значною мірою розробка вітчизняної концепції освіти в означеній галузі орієнтується на досвід високорозвинутих країн і, насамперед, членів Європейського Союзу, одним із лідерів якого є Велика Британія.

Опрацювання українських досліджень Н. Бібік, Н. Білокінної, Я. Болюбаша, І. Іванюк, О. Кузнецової, О. Локшиної, О. Ляшенко, С. Ніколаєвої, О. Овчарук, О. Савченко та ін. дає змогу стверджувати, що предметом аналізу науковців був широкий спектр теоретичних та практичних проблем української і зарубіжної педагогіки, які торкалися питань методології навчання, організації, структури, змісту й контролю якості освітнього процесу в середніх та вищих школах.

Критичні зауваження, які стосувалися створення єдиної структури навчального плану, визначення першочергових завдань та перспектив реформування британської освіти, питання планування навчального процесу, виокремлення обов'язкових і базових предметів та інші проблеми порушувалися у працях таких британських науковців, як Дж. Керр (J. Kerr), Ф. Масгроу (F. Musgrove), Б. Олдхема (B. Oldham), П. Херста (P. Hirst); проблеми, пов'язані із сучасним станом навчання у Великій Британії після реформування системи освіти у 80–90-х рр., висвітлені у дослідженнях Т. Белла (T. Bell), Дж. Бріттона (J. Britton), Дж. Джонстона (J. Johnstone), Дж. Келлі (J. Kelly), Д. Левтона (D. Lawton), Дж. Мойлеса (J. Moyless), Д. Хоперна (D. Halpern) та ін.

Мета дослідження – простежити процес становлення освітніх стандартів у початкових школах Великої Британії в історичному контексті, а також виявити їх вплив на якість освіти.

Проблема якості освіти не є новою. Упродовж існування людство ставило перед собою умову забезпечити молоде покоління необхідними для цього знаннями, підготувати його до життя у суспільстві. Якщо розглядати поняття якості освіти, можна пересвідчитися, що воно є багатозначним і залежним не тільки від різних аспектів освітнього процесу, але й від суспільних, психолого-педагогічних, економічних та інших чинників.

Українська дослідниця у галузі порівняльної педагогіки О. Овчарук зауважує, що: «суспільство по-різному усвідомлює це поняття, саме тому, формулюючи стандарти якості, слід урахувувати інтереси всіх зацікавлених сторін – з одного боку, батьків та учнів, а з іншого – школу й державу, а загалом – інтереси громадян і громадянського суспільства» [4, с. 17].

Отже, освітні стандарти є певним відображенням бачення суспільного ідеалу освіченості, загальноприйнятих суспільних вимог до освіти як визначального підґрунтя соціокультурного становлення молодої людини. Вони забезпечують функціонування єдиного освітнього простору в державі, виконують стабілізуючу та регламентуючу роль. О. Овчарук, проаналізувавши праці зарубіжних науковців Т. Хюсена та А. Тайджмана, зазначає, що «є три типи освітніх стандартів:

1. Можливість досягнення навчальних стандартів (opportunity to learn standards). Ця позиція передбачає можливості, які надає освітня система для досягнення необхідного рівня стандартів. Такі можливості розглядаються як сам стандарт.

2. Стандарти змісту освіти (content standards) – визначають ті частини змісту в навчальному плані (змісті освіти), які мають опанувати всі учні.

3. Стандарти навчальних досягнень (performance standards) – визначають ступінь успішності учнів у засвоєнні змісту освіти та сфери діяльності, що його стосується» [4, с. 17]. На основі цих типів освітніх стандартів дослідниця робить висновок, що «під освітнім стандартом розуміється показник, за яким вимірюється навчальний прогрес і досягнення учнів у певних змістових зонах протягом конкретного навчального періоду і який визначає ступінь опанування учнями елементами знань» [4, с. 17].

Український компаративіст О. Локшина вивчаючи проблему стандартизації змісту шкільної освіти у країнах Європейського Союзу, пише, що «стандартизація – це процедура, яка супроводжує етапи цілепокладання та оцінки результативності певної діяльності. <...> Необхідно зазначити, що в умовах активної стандартизації, яка характеризує сучасний розвиток національних систем освіти практично усіх

країн ЄС та багатьох країн світу, сам термін «стандарт» і досі залишається предметом дискусій» [2, с. 114–115].

Термін «стандарт», як зауважує О. Локшина, «в Англії було вперше використано у 1860 р. у Законі, який запроваджував формулу фінансування початкових шкіл, що базувалася на досягненні учнями певних рівнів навчальної досконалості. Закон запроваджував шість рівнів досягнень, які називалися *Стандарти I–IV для читання, письма та арифметики*, а шкільні інспектори повинні були перевіряти відповідність навчальних досягнень учнів цим рівням. і хоча на початку ХХ ст. зазначений закон утратив чинність, «стандарт» продовжує асоціюватися з рівнем досягнень» [2, с. 115].

Слід зазначити, що істотною особливістю навчального процесу в початкових школах Великої Британії є те, що освіта в цій країні ще й досі залишається децентралізованою. Поняття «децентралізація» тлумачиться як «1) напрям модернізації освіти; 2) принцип, спосіб організації управління освітою, в якій основним владним повноваженням, необхідним для прийняття управлінських рішень, наділені нижчі рівні ієрархічної піраміди управління, що відкриває широкий простір для розвитку місцевої ініціативи, урахування місцевих особливостей» [1, с. 63]. Це, у свою чергу, зумовлює певну свободу для кожної школи щодо побудови навчального процесу, планування навчальної діяльності та вибору підручників. Складаючи робочий план, учитель обирає підручник та інші методичні матеріали, розробляє тематичні серії уроків, їх зміст і структуру, передбачає характер та обсяг самостійної роботи у класі і вдома. Учителі враховують потреби учнів, їхні можливості, вік і будують урок згідно з вимогами Національного курикулуму.

Згідно з ухваленим Законом про освіту (відомий як «Акт Батлера» Butler's Education Act, 1944), який уперше окреслив основні риси тогочасної національної шкільної системи в Англії і Уельсі, відбулися певні зміни щодо початкової освіти. Зокрема, відбувся поділ початкової школи на молодшу початкову школу (Infant School) і старшу початкову школу (Junior School); навчання у початковій і середній школі було розподілено на чотири ключові етапи (Key Stages). Молодша початкова школа (діти віком від 5 до 7 років) – KS1, а старша початкова школа (діти віком від 7 до 11 років) – KS2 [6, с. 38].

Освітня політика консервативної партії на чолі із У. Черчілем у період з 1951 р. й до 1964 р. спрямовувалася на підтримання освітніх стандартів. Починаючи із середини 60-х рр., в Англії та Уельсі відбувалася перебудова системи освіти, переглядалися зміст та методи навчання. Важливим кроком у розвитку британської початкової школи став Звіт Плаудена: «Діти та їхні початкові школи» (Plowden Report: «Children and Their Primary Schools», 1967). У цьому документі прозвучала ідея про виховання дитини як унікальної особистості, яка перебуває у центрі освітнього процесу, а також про скасування іспиту для 11-річних учнів.

Перш за все це вплинуло на стиль викладання й організацію навчання у початкових школах (менше застосовувався традиційний метод навчання цілого класу й більшою популярністю користувався педоцентристський підхід. Учителям дозволялося відходити від строгих вимог навчальних програм і розкладу. У педоцентризмі першочергова увага приділялася природженим психічним властивостям дітей, а навчальний процес вивільнявся від впливу дорослих та задалегідь окреслених стандартів. При такому підході заохочувалася активна участь дітей у навчальній діяльності, проте недооцінювалося значення систематичного навчання й закономірності виникнення пізнавальних інтересів учнів, яким приписувався вроджений і стихійний характер.

У Білій книзі: «Кращі школи» (White Paper: «The Best Schools», 1985) вказано на критичний стан освіти у Великій Британії: низькі стандарти, великі відмінності якості знань у різних школах, недосконалість навчальних планів та їх застосування, необ'єктивні підходи в оцінюванні та ін. Стурбованість уряду зниженням конкурентноспроможності країни порівняно з іншими державами й недостатньо високим освітнім потенціалом населення зумовило ухвалу в липні 1988 р. «Закону про реформування освіти» («The Educational Reform Act – ERA»), який уперше за останні 40 років вніс радикальні зміни у систему освіти. За чинних умов децентралізованості в законі наголошувалося на трьох важливих завданнях: поліпшенні якості освіти у школах, коледжах, політехнічних закладах та університетах; підвищенні стандартів рівня знань, умінь та навичок учнів; сприянні вільному вибору навчальних закладів [6, с. 44].

Освітня реформа 1988 р. мала за мету уніфікувати освіту шляхом запровадження єдиного для всіх учнів Національного курикулуму (National Curriculum). Термін «curriculum» у перекладі означає «навчальний план». У сучасній українській педагогічній літературі дуже часто використовують термін «курукулум», під яким розуміють «соціальний досвід у формі системи знань, умінь, навичок та цінностей, відібраних для засвоєння школярами, що забезпечує базис для всебічного розвитку та підготовки до життя у суспільстві» [6, с. 48].

Уперше у Національному курикулумі було визначено набір обов'язкових (core subjects) і базових (non-core foundation) предметів. Крім того, ставилося за мету поліпшити якість освіти шляхом створення «Освітнього ринку», що забезпечило б конкуренцію для шкіл на всіх рівнях (у тому числі й початкових), у результаті чого закрилися б погані школи, які пропонували низький рівень освітніх послуг.

У Законі про освіту (Education Act, 1996) вживається термін «attainment target» – «показники досягнень» (неофіційний переклад – Л. З.), під яким розуміють «загальний рівень знань, умінь та навичок, яких має досягти учень із кожного предмета на відповідному ключовому етапі згідно із Національним курикулумом» [7, с. 52].

Стандартизоване тестування, яке проводилося на регіональному, загальнонаціональному та міжнародному рівнях, отримало назву *зовнішнього* оцінювання. *Внутрішнє* тестування проводиться вчителями на рівні групи, класу або школи з використанням розроблених ними завдань. Національне зовнішнє

оцінювання досягнень учнів (Standard Assessment Tasks – SAT's) на чотирьох ключових етапах опанування Національним курикулумом було запроваджено у процесі проведення реформи освіти 1988 р. у відповідь на потребу центральних освітніх органів у підвищенні стандартів освіти і забезпеченні батьків інформацією про успіхи їхніх дітей. SAT's виступає своєрідним доповненням як до оцінювання, що його проводять учителі, так і до загальношкільних внутрішніх тестів чи іспитів. Це дає змогу, як наголошує О. Локшина, «визначити динаміку прогресу кожного учня за національними стандартами та забезпечити учнів, батьків і вчителів вимірниками цих досягнень» [3, с. 122–123].

Національна система *зовнішнього* тестування була запроваджена в усіх школах Великої Британії з метою створення єдиних стандартів оцінювання учнів. Зокрема, тестування (SAT's) проводиться на кожній із ключових стадій шкільного навчання – в 7, 11, 14 та 16 років. Воно складається із двох основних етапів: на першому етапі оцінювання здійснюється вчителями з кожного напряму Національного курикулуму, а на другому – оцінювання базується на результатах перевірки знань за допомогою тестів. Для 7-річних школярів (початкова освіта дітей в Англії та Уельсі починається із 5-річного віку) тести були запроваджені 1991 р., а з 1994 р. – введені для дітей 11-річного віку [5, с. 129].

Національне тестування (SAT's) проводиться двічі на рік (у листопаді та травні), спрямоване на перевірку читання, письма і знань з математики. Основною метою оцінювання є перевірка опанування учнями знань, умінь та навичок, регламентованих Національним курикулумом. Оцінювальна схема визначає вісім рівнів досягнень з основних тем кожного предмета. Учні проходять кожний рівень через два роки, а саме: 7-річні повинні досягти принаймні 2-го рівня, 11-річні – 4-го, а 14-річні – 5 або 6-го рівня [5, с. 129]. Ці тести мають за мету визначити успішність учнів, допомогти вчителям виявити якість засвоєних знань і спрогнозувати їхню роботу на наступний навчальний рік.

Окрім того, проводиться незалежне національне базове тестування (the National Foundation for Educational Research (NFER) tests) для того, щоб відстежити результати успішності учнів шостого року навчання з англійської мови і математики. Ці дані записуються і передаються наступному учителю, який буде навчати дитину. Залежно від результатів учні розподіляються у сильні і слабші групи. Відповідно до ухваленого Закону про шкільні стандарти і рамки (The School Standards and Framework Act, 1998) було висунуто вимогу до місцевих освітніх органів підготувати «План розвитку освіти» («Education Development Plan») – стратегічний документ, котрий передбачав проведення моніторингу у початкових школах щокожні три роки. У цьому законі було покладено відповідальність за зовнішнє оцінювання на Агенцію з питань освітніх стандартів (OFSTED – The Office for Standards in Education), Головного інспектора шкіл Інспекторату Її Величності (The Office of Her Majesty's Chief Inspector of Schools) та місцеві освітні органи (LEAs). За проведення внутрішнього оцінювання відповідали директори шкіл, органи управління школою (school governing body), учителі.

На міжнародному рівні оцінювання навчальних досягнень учнів з діагностичною метою отримало назву «міжнародних порівняльних досліджень».

Прикладами міжнародних порівняльних досліджень є: TIMSS (Third International Mathematics and Science Study) – міжнародне дослідження з оцінювання якості математичної та природничої освіти; PISA – міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів у сфері функціональної грамотності з метою визначити, чи володіють учні, які здобули освіту (у віці 15 років), знаннями та вміннями для повноцінного функціонування в суспільстві; PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – міжнародне дослідження якості читання і розуміння тексту, тобто володіння грамотністю з читання.

У Шотландії уряд ухвалив у 2000 р. закон «Стандарти у школах Шотландії» («The Standards in Scotland's Schools Act»), згідно з яким місцеві освітні ради зобов'язувалися щорічно публікувати плани, зазначаючи заходи, спрямовані на поліпшення роботи шкіл, а також щорічні звіти із зазначенням успішності учнів кожної школи [8, с. 16]. З метою поліпшення якості освіти у травні 2003 р. шотландський уряд висловив намір здійснити реформу курикулуму. Задля цього було оголошено Національні дебати (The National Debate) і створено робочу групу для розгляду зауважень та пропозицій. Завдяки плідній роботі у 2006 р. було опубліковано першу книгу «Створення курикулуму 1» («Building the Curriculum 1»), основна мета якої – підготувати підґрунтя для серії книг і визначити основні риси нового курикулуму. У другій книзі «Створення курикулуму 2» («Building the Curriculum 2», 2007) уперше основна увага спрямовувалася на створення навчального плану для дітей дошкільного віку і початкової школи. У третій книзі «Створення курикулуму 2» («Building the Curriculum 2», 2008) запропоновано поради для подальшого розвитку курикулуму. Передбачалося, що його новий варіант «Curriculum for Excellence» буде запроваджено з 2009–2010 н.р. [8, с. 18].

У Північній Ірландії також у 2006 р. було ухвалено документ «The Education (Northern Ireland) Order» («Наказ про освіту у Північній Ірландії» – неофіційний переклад Л. З.), у якому зазначалося про здійснення перегляду курикулуму й змін, пов'язаних із оцінюванням учнів. До 2010 р. новий варіант навчального плану покликаний розвивати знання, уміння та навички дітей відповідно до таких напрямів: мистецтво; мова і грамота; математика та лічба; особистий розвиток і взаєморозуміння; фізичний розвиток; світ навколо нас. Згідно з цим документом запроваджено «характеристику учня» («pupil profile»). Це дасть можливість отримати інформацію про досягнення учнів із кожного предмета, їхню успішність. Такі «характеристики» вже уведені в практику початкових шкіл Північної Ірландії, починаючи з 2007–2008 навчального року [8, с. 18–19].

Пересвідчуємося у тому, що за останні десятиліття ХХ ст. – на початку ХХІ ст. у Великій Британії значна увага приділялася початковим школам, які були покликані забезпечувати учнів такими необхідними базовими знаннями, уміннями та навичками, які сприяли б їхньому загальному розвитку. Цей період позначився ухваленням урядом Великої Британії низки стратегічних документів, що спрямовувалися головним чином на реалізацію таких першочергових завдань: поліпшення якості освіти, створення єдиних навчальних стандартів, виховання позитивного ставлення до навчання, робота із обдарованими дітьми й дітьми із особливими потребами тощо. У зв'язку із цим проводилася інтенсивна робота, спрямована на вдосконалення загальнонаціональних стандартів, та заохочувалася творча й інноваційна діяльність початкових шкіл.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. *Український педагогічний словник* / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
2. Локишина О. І. *Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія* / О. І. Локишина. – К. : Богданова А. М., 2009. – 404 с.
3. Локишина О. І. *Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні : рекомендації з освітньої політики* / [під ред. О. І. Локишиної]. – К. : К.І.С., 2004. – 160 с.
4. Овчарук О. *Сучасні підходи до розвитку поняття якості освіти: світовий аспект / Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи* / за заг. ред. О. І. Локишиної. – К. : К.І.С., 2004. – С. 17–19.
5. Пархоменко А. *Принципи тестування в Британських іспитах* / А. Пархоменко // *Іноземні мови в навчальних закладах*. – 2003. – № 4. – С. 128–131.
6. Aldrich R. *An Introduction to the History of Education* / R. Aldrich. – London ; Sydney ; Toronto : Hodder & Stoughton, 1982. – 188 p.
7. Chan S. M., East P. *A recent history of primary and secondary education in England. Part : 1944 to 1985 : Booklet* / S. M. Chan, P. East. – London : CILT, 2004. – 126 p.
8. *The Education System in Scotland* / Eurybase The Information Database on Education Systems in Europe. – European Commission, 2007/08. – 171 p.